

Den rette blanding

Søren Rud

Den rette blanding

Oprindelighed og ledelse i 1800-tallets Grønland

Syddansk Universitetsforlag 2017

*University of Southern Denmark Studies in
History and Social Sciences vol. 523*

© Søren Rud og Syddansk Universitetsforlag 2017
Sats og tryk: Narayana Press
Omslag: Donald Jensen, UniSats ApS
Omslagsbillede © Arktisk institut
ISBN 978-87-7674-976-7

Udgivet med støtte fra:
Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse
Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond
Lillian og Dan Finks Fond
Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copydan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

www.universitypress.dk

Indhold

Forord 7

Den rette blanding 9

Metropoler og kolonier 16

Grønlands historiografi 19

Form og indhold 23

Kapitel 1: Bogens optik 25

Foucaults subjektiveringsprocesser 25

Selvledelse 28

Governmentalitet som forskningsposition 31

Kolonial governmentalitet 36

De andre 37

Kapitel 2: Ledelse i metropol og koloni 41

Koloniseringen af de fattige københavnere 42

Samkvem og kulturpåvirkning i 1700-tallets Grønland 64

Graahs huse: kolonial biopolitik på fremmarch 73

Tampeslag under Dannebrog 89

Godthåbs styrmænd og hyrder 95

At påvirke de indfødte gennem deres fornuft 110

Retspleje og oprindelighedspolitik 123

Selvledelse og sociale klasser 147

Kapitel 3: Den rette blanding 155

Det ideelle arbejderhjem 155

Oprindelighedsinstallationen og den rette blanding 172

Kapitel 4: Modernitetens koloniale karriere 199

Oprindelighedens tyngde 217

Litteratur 229

Forord

Denne bog er baseret på min ph.d.-afhandling. Undervejs i ph.d.-forløbet og i den efterfølgende fase har jeg fået uvurderlig hjælp og støtte af gode kollegaer.

Professor MSO ved Saxo-Instituttet (Københavns Universitet) Anne Løkke fulgte som ph.d.-vejleder forskningsprocessen nøje og leverede værdifulde indspark. Lektor Søren Ivarsson (samme sted), der var medvejleder og senere leder af forskningsprojektet Colonial Policing, Law and Penal Practices, som jeg deltog i, har været en inspirerende dialogpartner før, under og efter ph.d.-forløbet. I det hele taget fortjener gode kollegaer, ikke mindst på Saxo-Instituttet, en stor tak for spændende diskussioner undervejs.

Under et ophold ved University of Warwick fik jeg inspiration og råd fra især professor i historie David Arnold og professor i sociologi Gurminder Bhambra. I Grønland fik jeg utrolig god behandling og fine arbejdsvilkår ved arkivet i Nuuk, hvor arkivarerne Niels Frandsen og Inge Høst Seiding stillede op med faglig ekspertise og hjælpsomhed. Endelig leverede en anonym fagfællebedømmer skarpe og vigtige input til bogmanuskriptet.

Bogudgivelsen er muliggjort af velvillig støtte fra Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond; Lillian og Dan Finks Fond; Den Hielmstjerne-Rosenroneske Stiftelse og Professor Ludvig Wimmer og Hustrus Legat. Stor tak for støtten.

Den største tak går dog til min familie, som har holdt mig ud og støttet undervejs.

Den rette blanding

Den Befolkning, der har været at regne med, siden Hans Egedes Kolonisation paabegyndtes, er den gamle Eskimostamme, der igen var eneherskende efter at Nordboerne var gaaet til Grunde. Denne Stamme har mest Lighed med Indianere og ligner naturligvis ogsaa disse mest i Karakter. Der lever nu 15.000 Eskimoer spredt over Vestkysten samt i de to Kolonier Scoresbysund og Angmagsalik paa Østlandet. Befolkningen er imidlertid ikke mere ren, ublandet, eskimoisk. Mange danske har giftet sig med Grønlænderinder, og imod Sædvane er denne Blanding blevet god. [...] Eskimoens Mod, Sikkerhed og Sans for Naturen har forenet sig med Danskerens praktiske Sans og sociale Forståelse, og paa den Maade fremmes den Udvikling, som iøvrigt har været Formaalet med Afspærring, Monopolhandel, Lovgivning og Forvaltning i den svundne Tid.

(Thorvald Stauning, 1930 i bogen *Min Grønlandsfærd*, s. 26-7.)

Grønlands fremtid, og relationen mellem Danmark og Grønland, kommer ofte til debat i danske og grønlandske medier. Den stigende interesse er ikke mindst fremkaldt af de konkrete udfordringer og muligheder, den grønlandske nation står over for. Først og fremmest har spørgsmålet om udnyttelsen af råstofferne i den grønlandske undergrund givet anledning til diskussioner. I selvstyreaftalen fra 2009 er fordelingen af eventuelle indtægter fra råstoffer blevet fastlagt. De første 75 millioner tilfalder Grønland, indtægter derudover fordeles lige mellem Danmark og Grønland, indtil den danske andel overstiger bloktilskuddet – derefter skal vilkårene forhandles igen.

Trods den nogenlunde klarhed over det økonomiske spørgsmål berører udnyttelsen af råstofferne en række andre områder for politik. Naalakkersuisut (den grønlandske regering) og den danske regering er netop blevet enige om et aftalekompleks, som søges vedtaget

i Inatsisartut, det grønlandske parlament, og Folketinget i 2016. Her fastlægges rammen om et dansk-grønlandsk samarbejde om udenrigs-, forsvars- og sikkerhedspolitiske forhold, der knytter sig til en eventuel fremtidig udvinding og eksport af uran. Grønlandske oppositionspolitikere har imidlertid allerede påpeget, at denne type aftaler reelt kan indebære afgivelse af selvbestemmelsesret over centrale områder. Situationen afspejler, at vilkårene for udnyttelse af råstoffer er knyttet til en mængde temaer: internationale aftaler, klimaforandringer, rigsfællesskabets fremtid, suverænitets håndhævelse i Arktis, militære udfordringer i området, identitet og udvikling m.m.

Grønland er i det hele taget blevet mere synlig i den danske debat, og grønlænderne kommer i højere grad selv til orde i debatten. Eksempelvis sendte DR 2 før det grønlandske valg 2013 en ekstraordinær udgave af Debatten, hvor Clement Kjersgaard styrede diskussionerne mellem de grønlandske politikere. De danske deltagere i programmet, (daværende) klima-, energi- og bygningsminister Martin Lidegaard og folketingsmedlem for Dansk Folkeparti Martin Henriksen, var henvist til mere sekundære roller. Under den seneste valgkamp i 2015 var det bemærkelsesværdigt, at flere unge grønlændere var synlige i det danske mediebillede.

Under diskussionerne, i såvel Grønland som Danmark, optræder forskellige kulturbilleder, som er interessante at betragte i et historisk perspektiv. I det klassiske kulturbillede fra koloniale situationer er de koloniserede en slags (udviklingsmæssige) børn, som må ledes af de (voksne) vestlige koloniserere.¹ Visse ytringer i grønlandsdebatten har tydelige koblinger til dette fortidige billedsprog. Chef for Forsvarsakademiet, kontreadmiral Nils Wang udtalte i et interview (*Weekendavisen* 2-II 2012) om den mangelfulde dialog mellem Danmark og Grønland, at situationen minder om kommunikation i “et dysfunktionelt forældre-forhold til en ustyrlig teenager”. Kristian Thulesen Dahl, formand for Dansk Folkeparti, har (muligvis inspireret af Nils Wang) også benyttet sig af teenagermetaforen, eksem-

---

1. Fyfe 1992, s. 21-2.

pelvis i et interview (*Politiken* 21-1 2013): “Fra dansk side har man behandlet Grønland som en teenager”. Metaforen er interessant, fordi koblingen mellem de sproglige billeder og det politiske træder tydeligt frem. Den underliggende præmis her, og adskillige andre steder i den danske debat, er en tvivl om, hvorvidt grønlænderne har de fornødne kompetencer til eksempelvis at håndtere multinationale selskabers indtog. Ifølge denne logik må vi danskere – som ansvarlige forældre til autonomisøgende teenagere – gribe ind, før de roder sig ud i noget uoverskueligt.

Barn-/teenagermetaforen er baseret på en forestilling om, at grønlænderne har vanskeligt ved at klare komplekse udfordringer. Herunder er der blevet opstillet et billede af Grønland som en mere eller mindre hjælpeløs brik i de store virksomheders spil. Dette gælder både debatten i Danmark og Grønland; muligheden for at udvikle industrielle potentialer støder mod forskellige forestillinger om den grønlandske identitet. Ledende grønlandske politikere har udtrykt irritation over på denne måde at blive anset som kulturelt inkompetente.² I overensstemmelse med teenagerrollen har nogle grønlandske politikere en ambition om, at Grønland skal løsrives fra Danmark. Ambitionen om grønlandsk selvstændighed har især været baseret på det økonomiske potentiale i udnyttelsen af naturressurserne. Eksperter har dog efterhånden nedjusteret vurderingen af det økonomiske potentiale i råstofferne fra det helt store eventyr til et mere beskedent niveau. Det er med andre ord meget usikkert, om indtægter fra kommende storskalaprojekter kan udgøre det økonomiske grundlag for en fremtidig afvikling af bloktilskuddet.³

I forhold til de etablerede kulturbilleder er forståelsen af fortiden kolossalt betydningsfuld. Det ses eksempelvis i den tidligere Naalakkersuisuts (grønlandske regerings) koalitionsaftale fra 2013:

-
2. Tidligere formand for Naalakkersuisut Kuupik Kleist har givet udtryk for denne frustration, eksempelvis i dokumentaren “Grønlænderne: Det er os der bestemmer” P1 Dokumentar 14. februar 2013.
  3. Udvalget for samfundsgavnlig udnyttelse af Grønlands naturressourcer 2014.

For at lægge afstand til koloniseringen af vort land, er det nødvendigt at der finder forsoning og tilgivelser sted. Der udarbejdes en handlingsplan for dette.⁴

Som det fremgår, anså den tidlige regeringskoalition kolonitiden som et emne, mange i Grønland har behov for at få bearbejdet. Derfor nedsatte den en forsoningskommission, der fortsat beskæftiger sig med den koloniale fortid. Til den grønlandske avis *Sermitsiaq* udtalte Aleqa Hammond (daværende formand for Naalakkersuisut) 20-1 2014 om forsoningskommissionens arbejde:

Naalakkersuisut har [...] også øje for, at der hos det grønlandske folk findes store sociale problemer. De problemer opstod ikke af sig selv. Mange problemer er vi som folk selv skyld i. Mens der er andre ganske alvorlige problemer og effekter, som er direkte konsekvenser af kolonitiden og følgere derfra. Herunder findes der en række emner, som jeg har nævnt, hvor vi finder tabuer, som vi på respektfuld vis er nødt til at tale om. Forsoningskommissionen er en anerkendelse af dette.⁵

Mindst to fortællinger om den dansk-grønlandske fortid er fremtrædende i de debatter, der udspiller sig. Den ene fortælling afviser, at den danske tilstedeværelse i Grønland kan karakteriseres som et koloniale engagement. Eksempelvis gav daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen en tydelig melding i 2008: "Danmark og danskerne har ikke det fjerneste at skamme sig over i Grønland, tværtimod. Danmark har ydet en fantastisk stor, generøs indsats for at udvikle det grønlandske samfund. Den indsats er vi stolte over, og den kunne tjene som forbillede for andre".⁶ En beslægtet karakteristik af det danske engagement i Grønland kan findes hos historikeren Thorkild Kjærgaard:

---

4. Naalakkersuisut 2013.

5. Citeret fra Duus 2014.

6. Citeret fra Kleeman 2008.

Den grønlandske selvstyreformand ønsker en forsoningskommission efter sydafrikansk forbillede. Samtidig fremmaner forfatteren Kim Leine i sin succesroman 'Profeterne i Evighedsfjorden' et billede af Danmark som en brutal og racistisk kolonimagt. Men det har intet på sig. Grønlænderne er igennem de seneste 300 år blevet behandlet som landsmænd, så danskerne har intet at undskylde, intet at sone, intet at beklage. Tværtimod er Grønland den positive undtagelse i forhold til resten af den amerikanske verden.⁷

I denne fortælling har Danmarks og Grønlands relation været præget af Danmarks uegennyttige bestræbelser på at hjælpe det grønlandske samfund. Dermed passer relationen slet ikke til den definition af kolonialisme, som fortællingen opererer med. Kolonialisme er nemlig her forstået som slaveri, undertrykkelse og hæmningsløs udbytning. Båndene, der binder Danmark og Grønland sammen i rigsfællesskabet, tillægges stor betydning, og i fortællingen indgår en betoning af Grønlands plads i det danske kongerige.

I den anden fortælling er det koloniale aspekt altdominerende. Definitionen af kolonialisme er nogenlunde som i den første fortælling (undertrykkelse og hæmningsløs udbytning), men her er der ingen tvivl om, at danskernes ageren i Grønland lever op til betegnelsen. Der opereres med en forestilling om, at danskerne manipulerede, pressede og tvang grønslænderne til at ændre deres oprindelige samfund. Denne opfattelse skaber ofte et billede af passive grønslændere, der er blevet frarøvet deres harmoniske førkoloniale samfundsorden. I denne fortælling er forskellen på det vestlige og det grønslandske trukket hårdt op. Grønslænderne anses som ofre, og vejen, der anvises ud af undertrykkelsen, er ofte en vej mod den "oprindelige" kulturs værdier.

Canada, Australien og Sydafrika har påtaget sig deres koloniale skyldbyrde. Danmark har også rigeligt at sige undskyld for. [...] Vi bør sige

---

7. Kjærgaard 2014.

undskyld til det grønlandske folk for de overgreb, vi har påført dem og bede om tilgivelse. Kun sådan skaber vi et konstruktivt samarbejde, som forhåbentligt kan medvirke til, at Grønland fastholder sin historiske tilknytning til Danmark.⁸

Som det forrige citat (Thorkild Kjærgaard) indikerer, kan det hævdes, at holdningen er ret udbredt, også i politiske og akademiske cirkler.

Problemet med begge de ovennævnte fortællinger om den grønlandsk-danske relation – den forherligende og den skyldsprægede – er, at der ikke er plads til nuancer. Først og fremmest fordi der opereres med en meget firkantet definition af begrebet kolonialisme. Som antropologen Nicholas Thomas har påpeget, er det nødvendigt at forlade forestillingen om kolonialisme som et entydigt system og i stedet skærpe blikket for nuancerne i de specifikke projekter.⁹ Analyserne i denne bog er præget af en ambition om at undgå en på forhånd vedtaget definition af kolonialisme og i stedet fokusere på de praksisser, der blev etableret under det danske koloniprojekt i Grønland. Selvom det er vigtigt at indfange det særlige ved koloniprojektet i Grønland, viser bogens analyser, at det er oplagt at kæde situationen i Grønland sammen med den europæiske kolonialisme.

En tredje strømning i grønlandsdebatten bliver fremført af dem, der mener, det er tid til at komme sig over de koloniale komplekser. Kuupik Kleist og Minik Rosing skrev eksempelvis i en kronik i *Politiken* (20. nov. 2012): “Lad os enes om, at fortiden har rummet fejl, som fortider jo altid gør, men lad os samtidig enes om, at fortidens fejl ikke skal stå i vejen for en lykkelig fremtid i et ligeværdigt samarbejde mellem Grønland og Danmark”. Kleist og Rosing opfordrede til øget dansk engagement i Grønland og en afsked med den berøringsangst, som efter deres mening har præget forholdet. Mange unge grønlænderes syn på rigsfællesskabet er mindre præget af kolonitidens skygge, og blandt denne gruppe kan der spores en vis træthed i forhold til det, der kan opfattes som en dyrkelse af

---

8. Agger 2013.

9. Thomas 1994, s. 3.

rollen som offer for kolonialismen. Den unge grønlandske forfatter Niviaq Korneliusen lader en af sine karakterer, en ung grønlandsk mand, formulere det bramfrit i sin bog *HOMO sapienne* fra 2014: “enough of that postcolonial piece of shit”. Som Kirsten Thisted har beskrevet, er den grønlandske ungdom således en stærk drivkraft i udformningen af en moderne, globalt orienteret version af grønlandskhed.¹⁰

Ambitionen med denne bog er at nuancere og kvalificere de endimensionelle billeder af fortidige og nutidige identiteter, som debatten til tider er domineret af. Derfor stiller analyserne skarpt på den form, som det koloniale projekt antog i Grønland – med et perspektiverende blik på den samtidige udvikling i metropolen København. Den koloniale administrationspolitik i Grønland, primært i den anden halvdel af 1800-tallet, bliver perspektiveret til de initiativer, som filantropiske bevægelser omkring 1860'erne satte i værk i København for at modvirke nøden blandt byens fattige. Som bogens analyser viser, var der en række lighedspunkter mellem de to situationer. Imidlertid var det karakteristisk ved koloniprojektet Grønland, at den administrative linje sigtede på at fremelske *den rette blanding* af europæiske og grønlandske kulturkomponenter.

Bogens interesse samler sig dermed om teknikker, strategier og rationaler i koloniadministrationen, ikke om den måde, de koloniserede grønlændere udfordrede, udnyttede og undergravede projektet. Modtagelsen af ledelsesstrategierne er en lige så vigtig del af historien – den er dog ikke genstanden i denne fremstilling. Det er derimod karakteren af koloniprojektet i Grønland. Bogen stiller på sin vis spørgsmålet: *Hvad var kolonialt ved det danske koloniprojekt i Grønland?* Et spørgsmål, der i lyset af den ovenfor skitserede debat har en presserende aktualitet.

---

10. Thisted 2011, s. 633.

Metropoler og kolonier

Bogens analyse af koloniprojektet i Grønland inddrager udviklingen i København. Dermed ligger undersøgelsen inden for en tendens, der har været fremtrædende i koloniale og postkoloniale studier, siden professor i antropologi og historiske studier Ann Laura Stoler og professor i historie Frederick Cooper i 1997 udgav antologien *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*. I deres eget bidrag til antologien skrev de:

Europe's colonies were never empty spaces to be made over in Europe's image or fashioned in its interests; nor, indeed, were European states self-contained entities that at one point projected themselves overseas. Europe was made by its imperial projects, as much as colonial encounters were shaped by conflicts within Europe itself.¹¹

De forskellige bidrag i antologien var i større eller mindre grad præget af opmærksomhed på forbundetheden mellem metropol og koloni. Pointen var, at udviklingen i de politiske og sociale forhold var forbundet med hinanden, i en grad der ikke tidligere var blevet taget alvorligt. Adskillige forskere har ladet denne forståelse spille ind i deres arbejde: Historikeren Cathrine Hall er et fremtrædende eksempel med bogen *Civilising Subjects: Colony and Metropole in the English Imagination, 1830-1867* (2002) og redigeringen af antologierne *Cultures of Empire* (2000) og *At Home with the Empire* (2006). Som flere af titlerne antyder, er udgangspunktet netop en sammentænkning af udviklinger i metropol og koloni.

På mange måder kan metropol-koloni-vinklen siges at spille ind i en problematik, der har været stærkt omdiskuteret inden for især postkolonial teori: spørgsmålet om *eurocentrisme*. Problematikken er opstået i forbindelse med arbejdet for at gøre op med kolonialismens undertrykkelsesformer. Dette arbejde har gjort det klart,

---

11. Cooper and Stoler 1997, s. 1.

at opgøret med kolonialisme ikke blot er et spørgsmål om at opnå officiel uafhængighed fra kolonimagten. Forfattere som Aimé Césaire og Frantz Fanon var pionerer i udviklingen af denne forståelse i 1950'erne og 60'erne.¹² Dermed stod de psykologiske effekter af kolonialismen, og i det hele taget det erkendelsesmæssige efterslæb, som en forskningsmæssig udfordring i årene, der fulgte.

I 1960'erne og 70'erne blev udviklingsprocesteoriene dominerende. Under denne bølge opfattedes kolonialismen som indlejret i et system af forskellige økonomisk betingede udviklingsfaser. Både ikke-marxistisk og marxistisk inspireret forskning lagde vægt på et økonomisk determineret moderniseringsskema for udviklingen i (tidligere) kolonistater.¹³ Der blev i disse studier fokuseret på et udviklingsmønster styret af økonomiske forhold.

Efterhånden som det blev klart, at udviklingen i de tidligere koloniserede områder ikke fulgte den forudsagte udvikling, opstod der et modstykke til udviklingsprocesteoriene. Der var tale om marxistisk inspireret forskning udfoldet under indflydelse af den såkaldte afhængighedsteori. Afhængighedsteorien modsagde udviklingsprocesteoriernes udviklingsoptimisme og hævdede, at den vestlige verdens økonomiske udbytning af de tidligere koloniserede områder forhindrede en moderniseringsproces.¹⁴ Afhængighedsteorien har haft stor indflydelse på opfattelsen af de tidligere koloniserede områder, og forskere som sociologen Immanuel Wallerstein har videreudviklet og nuanceret synspunktet.¹⁵

Før bølgen af udviklingsprocesorienteret forskning i 1960'erne og 70'erne bestod forskningen i kolonialisme hovedsageligt af begiven-

---

12. Eksempelvis: Césaire 1962, Fanon 1967 og Fanon and Sartre 1977.

13. Rostow 1960 er et eksempel på ikke-marxistisk forskning i kolonialisme, som forudså, at udviklingen i de forskellige kolonistater ville følge forskellige økonomisk betingede faser.

14. Frank 1970 er et eksempel på et studie i kolonialisme baseret på afhængighedsteorien, som satte ulandenes frigørelse fra relationer til vesten som en forudsætning for en udvikling i retning af socialisme.

15. Wallerstein 1974.

heds- og personorienteret forskning, som overvejende var koncentreret omkring betydningsfulde personer i det administrative apparat. Denne konventionelle kolonihistorie har eksisteret, og eksisterer fortsat, sideløbende med nyere måder at forholde sig til den europæiske kolonialisme.

Ikke mindst med udgivelsen af den palæstinensisk-amerikanske litteraturteoretiker Edward Saids *Orientalism* i 1978 blev den franske historiefilosof Michel Foucaults teorier om magt-viden-forbindelsen en integreret del af forskningsstrategien, når det gjaldt om at angribe denne problematik. Said omplantede Foucaults tænkning om magt til en kolonial ramme. Kolonivinklen er næsten totalt fraværende i Foucaults eget forfatterskab.¹⁶ Foucaults tænkning fik en afgørende indflydelse på studiet af kolonialisme ved at åbne nye forskningshorisonter såvel som ved at generere forskellige epistemologiske og teoretiske problemfelter.

Herunder er det *eurocentriske* problem stadig yderst aktuelt i forskningsfeltet. Foucault, og med ham de fleste teoretikere, opererer med en forestilling om en modernitet, der blev udviklet inden for den vestlige verdens grænser og derefter udspreddt til resten af verden.¹⁷ Som Foucault skrev i *The Will to Knowledge*:

Western man was gradually learning what it meant to be a living species in a living world, to have a body, conditions of existence, probabilities of life, an individual and collective welfare, forces that could be modified, and a space in which they could be distributed in an optimal manner. For *the first time in history*, no doubt, biological existence was reflected in political existence, the fact of living was no longer an inaccessible substrate that only emerged from time to time, amid the randomness of death and its fatality; part of it passed into knowledge's field of control and power's sphere of intervention.¹⁸

---

16. Young 2001, s. 395.

17. Som eksempler kan nævnes klassiske sociologer som Émile Durkheim og Max Weber og før dem Auguste Comte (Bhambra 2007, s. 34).

18. Foucault 1990, s. 142, mine fremhævelser.

I Foucaults optik var de vestlige samfund således de første, der nåede “[a] threshold of modernity”.¹⁹ I henseende til de koloniale studier skaber denne forståelse en udviklingslinje, hvor moderniteten efter sin fødsel internt i Europa efterhånden udspreddes til resten af verden. I en vis forstand indtager tidligere koloniserede lande dermed i den postkoloniale periode rollen som inautentiske kopier af de koloniserende lande.

Med metropol-koloni-vinklen som inspiration kan synsvinklen ændres, så forestillingen om koloniserende og koloniserede lande som separate og adskilte entiteter påvirkes. Med dette mål for øje insisterer bogen på at analysere udvikling i Grønland med udsyn til de sociale processer i 1800-tallets København. Kun ved at inddrage begge dele og eksplicit fokusere på ligheder og forskelle bliver det muligt at forstå forholdet mellem metropol og koloni.

Grønlands historiografi

Historikeren Jens Christian Manniche præsenterede, kort inden sin død, ambitionen at vende indsigerne fra den mere progressive forskning i Indiens historie mod studiet af Grønlands kolonisering.²⁰ Med inspiration fra antropologen Bernard Cohns arbejde gav han selv et vægtigt bidrag til denne proces med sine studier af forholdet mellem sproget og det koloniale projekt i Grønland.²¹ Denne bog bidrager til at operationalisere forskningsindsigerne fra det, man med en generaliserende betegnelse kan kalde den postkoloniale forskningstradition inden for Grønlands historie.

For en stor dels vedkommende har dansk forskning i Grønlands historie været præget af det, Jens Christian Manniche beskrev som en temmelig traditionel tilgang.²² Manniche eksemplificerer med histo-

---

19. Foucault 1990, s. 143.

20. Manniche 2003, s. 119.

21. Manniche 2002.

22. Manniche 2003, s. 119.

rikeren Finn Gads “bundsolide og arkivalsk baserede, men også på mange måder temmelig traditionelle” arbejde.²³ I denne traditionelle tilgang fokuserer historikeren ofte på de fremtrædende embedsmænd som udslagsgivende for den administrative linje.

I denne sammenhæng er en af de ledende skikkelser H.J. Rink (1819-93) ofte blevet fremstillet som initiativtager til genrejsningen af en hensygnende grønlandsk kultur. Som Finn Gad skriver: “Det var Rinks ide gennem forstanderskaberne at opdrage grønlænderne til et politisk mere frigjort liv”.²⁴ Gad skriver Rinks virke ind i en udviklingslinje, hvor handelens og dermed det koloniale projekts “kulturelle mission” tidligt var blevet knæsat.²⁵ Gad formulerer det således:

[A]llerede instruksen af 1782 havde understreget dette; men Rink fortsatte og udvidede princippet, og siden da har handlen og administrationens folkeopdragende arbejde været underbygget og gentagende gange fremhævende behandlet i mund og pen.²⁶

Reformerne af den koloniale stat i Grønland falder i denne traditionelle fortolkningsramme inden for et folkeopdragende projekt, hvor hensigten var at føre grønlændernes kultur fremad.

Af forskning, der ikke falder inden for dette traditionelle paradigme, må nævnes historikeren Hanne Thomsens artikel “Ægte grønlændere og nye grønlændere – om forskellige opfattelser af grønlandskhed” fra 1998, som har et magtkritisk perspektiv på den koloniale politik i anden halvdel af 1800-tallet. Thomsen konkluderer, at kolonimagtens dyrkelse af sælfangst var styret af et økonomisk rationale. Analysen af “forstanderskabsordningen”, den store koloniale reform i anden halvdel af 1800-tallet, bæres derfor først

---

23. Manniche 2003.

24. Gad 1946, s. 177.

25. Gad 1946, s. 174.

26. Gad 1946, s. 174.

og fremmest af opmærksomheden på kolonimagtens økonomiske motiv til at ændre elementer i samfundsstrukturen.

Ligesom Hanne Thomsen fokuserer historiker Ole Marquardt i sine artikler om forholdene i 1800-tallets Grønland på den betydning, dyrkelsen af sælfangst havde især i anden halvdel af 1800-tallet. Ud over at tillægge det økonomiske en bærende betydning for udviklingen påpeger Marquardt den personlige indflydelse, som Rink øvede på grønlandspolitikken.

Litterat og lektor i eskimologi Søren Thuesen undersøger i sin bog *Fremmed blandt landsmænd: grønlandske kateketer i kolonitiden fra 2007*, hvordan en national elite efterhånden udviklede sig i Grønland. Mod slutningen af 1800-tallet udgjorde de seminarieuddannede kateketer ifølge Thuesen “den første gruppe af grønlandske skriftlærde eller intellektuelle”.²⁷ Nærværende bog fokuserer blandt andet på kolonimagtens behov for at promovere et bestemt kulturelt ideal blandt denne elite.

Eskimologen Søren Forchhammer analyserer i flere artikler om grønlændernes deltagelse i parlamentarisk arbejde i 1800-tallet blandt andet forstanderskabsordningen som et forsøg på at skabe forskel mellem forskellige befolkningsgrupper.²⁸ Denne bogs analyser bekræfter og udbygger denne tolkning. Forchhammer lægger derudover vægt på, at forstanderskabsordningen var begyndelsen på det moderne demokrati i Grønland.

En forsker, der har operationaliseret postkolonial teori i forbindelse med grønlandsforskningen, er litteraten Kirsten Thisted. Et eksempel er artiklen “Hvem går qivittoq?” Kampen om et litterært symbol eller relationen Danmark – Grønland i postkolonial belysning” fra 2004, hvor Thisted anlægger en analysestrategi, der er inspireret af professor i engelsk og amerikansk litteratur Homi Bhabhas arbejde med det koloniale og postkoloniale Indien. Thisted konkluderer, at danskerne satte grænser for, hvor “danske” især den grønlandske elite skulle være. Yderligere har Thisted kritiseret dele af

---

27. Thuesen 2007, s. 343-4.

28. Forchhammer 2004 og Forchhammer 2006.

grønlandsforskningen for at ignorere det handlerum, grønlænderne har/havde.²⁹

Endnu et studie fra perioden er eskimologen Mette Rønsagers afhandling om de grønlandske jordemødre.³⁰ Rønsagers studie af-dækker, ligesom teologen Henrik Wilhjems grundige og omfattende studier af kateketseminarierne i Godthåb og Jakobshavn, missionæren Samuel Kleinschmidt og de grønlandske kateketer, et centralt emne i kolonisationens historie.³¹

Fra universitet i Nuuk, Ilisimatusarfiks Afdeling for Kultur- og Samfundshistorie er der kommet et par specialer om perioden, med forstanderskabsordningen og dyrkelsen af den traditionelle kultur som omdrejningspunkt.³² Historikeren Jens Heinrich fortæller i sin bog fra 2012 (baseret på hans ph.d.-afhandling) *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse* om Grønlands udvikling anskuet fra et biografisk perspektiv.³³ To nyere antologier indeholder forskellige bidrag, der behandler aspekter af Grønlands historie.³⁴ Senest har Inge Høst Seiding i sin ph.d.-afhandling behandlet, hvordan koloniadministrationen tidligt begyndte at interessere sig for ægteskaber mellem europæiske mænd og grønlandske kvinder. Seidings arbejde påviser klart en strategisk interesse i at anvende ægteskabelige alliancer, og børn af disse alliancer, som et redskab til at optimere indtjeningen.

Af lidt ældre studier kan nævnes arkitekten Jørgen Viemoses marxistisk inspirerede analyse i bogen *Dansk kolonipolitik i Grønland*, der tillægger udbytningsperspektivet stor vægt, og Hans Erik Rasmussens strukturalistisk anlagte analyse i artiklen "Genealogier og social stratifikation. Eksempler fra Grønland".³⁵

---

29. Thisted 2006, s. 64-66.

30. Rønsager 2006.

31. Wilhjelm 1997, 2001 og 2008.

32. Heinrich 2004 og Rendal 2006.

33. Heinrich 2012.

34. Høiris og Marquardt 2011, Høiris 2009.

35. Viemose 1976 og Rasmussen 1986.

Denne bog adskiller sig fra de ovenfor nævnte studier ved at inddrage den samtidige udvikling i København i undersøgelsens genstandsfelt. Ligeledes sættes undersøgelsesresultaterne mere konsekvent ind i en postkolonial forskningskontekst, og de bidrager dermed til diskussionen om forholdet mellem kolonialisme og modernitet. Manglen på dette kritiske perspektiv i grønlandsforskningen/-historiografien er senest blevet påpeget af Lars Jensen i bogen *Danmark: rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv*.³⁶ Det er derfor forfatterens håb, at bogen bidrager med nye perspektiver i grønlandsforskningen.

Form og indhold

Bogen er inddelt i fire kapitler. Efter denne indledning følger kapitel 1, der, under titlen "Bogens optik", giver en overordnet introduktion til den teoretiske ramme for analyserne. Derefter følger to kapitler, der udfolder hvert sit analysekompleks på baggrund af empiriske eksempler fra både metropol og koloni, og endelig samles analyse-resultaterne i en diskussion i kapitel 4.

Det første analysekompleks (kapitel 2: "Ledelse i metropol og koloni") behandler et afgørende skift i det politiske rationale, som indtræf i anden halvdel af 1800-tallet. I Grønland, såvel som i København, skete der en bevægelse hen imod det, man kunne kalde ledelse gennem frihed, hvor målet for ledelse blev den enkeltes subjektivitet. Materialet fra Grønland udgøres her af kilder, der vedrører de såkaldte *forstanderskaber*, som var lokale råd, der blev oprettet fra 1850'erne i de enkelte grønlandske kolonidistrikter. For at indramme udviklingen begynder analysen i København med materiale fra den filantropiske organisation Christianshavns Understøttelsesforening, som uddannede et korps af fattigundersøgere.

---

36. Jensen 2012.

I det andet analysekompleks (kapitel 3: “Den rette blanding”) er temaet markering og opretholdelse af forskel i såvel det koloniale projekt som i tænkning baseret på samfundsklasser. Her er argumentet, at det i løbet af 1800-tallet blev stadig vigtigere at sikre og markere en forskel mellem kolonisator og koloniseret i Grønland. Denne udvikling blev aktualiseret i takt med fremkomsten af en grønlandsk elite, hvoraf en del var uddannet i København. Samtidig var situationen i Grønland den, at en kulturbeskyttelsesideologi, som dyrkede den “traditionelle” grønlandske levevis som et ideal, voksede i betydning gennem 1800-tallet. Fastholdelsen af de uddannede grønlændere i den “traditionelle” kulturs rammer blev, på baggrund af disse forhold, en integreret del af den koloniale administrationsstrategi. I København var dyrkelsen af forskel mellem den fattige arbejderbefolkning og borgerskabet en identitetsskabende faktor for sidstnævnte, men markeringen og opretholdelsen af denne grænse var ikke lige så fremtrædende, som tilfældet var i henseende til grønlænderne.

Kapitel 4: “Modernitetens koloniale karriere” sætter analyseresultaterne i forhold til relevante resultater fra det postkoloniale forskningsfelt. Det grundlæggende tema er her, hvordan kolonialisme skal forstås i sammenhæng med modernitet på et mere generelt plan. Kapitlet samler trådene i en perspektiverende diskussion af undersøgelsens resultater, der drager det partikulære ved den koloniale situation i Grønland frem og sætter dette i forhold til tendenser i forskningen inden for kolonialisme og postkolonialisme.